

Godt klaret, Marie

Af Sven E. Tygesen, tegninger Kristian Schmidt

Det var ikke fordi, hun var rig på gods og guld. Hun ejede kun en elendig lille knaldhytte langt ude på Vorbasse Sønderhede og en mager hedelod, hvor der skulle lokkes for hvert eneste kornstrå for at få det til at give et bare nogenlunde anstændigt aks. Hendes husdyrhold bestod af nogle få høns og en kat. Den smule møbler, hun havde, var så gamle og slidte, at sogneforstanderskabet ikke engang gad registrere dem. Kun hendes væv, som havde givet hende hendes tilnavn, kunne det betale sig at tage med i registreringen, ja og så naturligvis hytten og jorden.

Hun hed Ane Marie Nielsdatter, men hun blev næsten aldrig kaldt andet end Mari` Vævers eller bare Marie.

Mari` Vævers havde fået fattighjælp, og da hun ikke kunne betale den tilbage, lagde forstanderskabet sin klamme hånd på den smule, hun ejede. Hun beholdt ganske vist brugsretten til herlighederne, så længe hun levede, men de blev registreret, og de skulle sælges på auktion, så snart hun døde.

Marie havde imidlertid intet hastværk med at lægge sig til at dø. Hun blev en gammel kone, og bortset fra de sidste par måneder hun levede, havde hun en ganske god tilværelse. Sogneforstanderskabet måtte derfor vente længe, inden det kunne få i hvert fald en del af de udgifter dækket, som kommunen havde haft på hende.

Mari` Vævers var sejlivet, men selv den seje-

ste kommer en dag til vejs ende, og det gjorde hun også. Hun døde d. 9. maj 1876. I kirkebogen under rubrikken med døde af kvindekøn har sognepræsten skrevet: Ane Marie Nielsdatter, enke, fattiglem, 87 år.

Testamentet

Det var ikke normalt, at fattigfolk lavede testamente, men det havde Mari` Vævers gjort, for Marie var ikke som folk var flest. Hendes testamente var da også lidt ud over det almindelige. Det blev ikke skrevet af en sagfører og langt mindre tinglyst. Nej, Marie pålagde en af sine naboer at sørge for, at hendes sidste vilje blev ført ud i livet. For at sikre sig, at han ville gøre, som han havde fået besked på, lovede hun ham al landsens ulykker, hvis han snød hende. Til gengæld var der ingen ende på, hvor godt det ville gå ham, hvis han fulgte hendes anvisninger til punkt og prikke. Hverken for naboen eller andre mennesker på egnen var der tvivl om, at Mari` Vævers kunne skaffe både lykke og ulykke. Hun kunne nemlig mere end sit fadervor. Hun kunne tage varsler, og hun kunne se ind i fremtiden.

I sit testamente bestemte Mari` Vævers, at hendes høns skulle slagtes, og så skulle der koges suppe på dem, og den skulle serveres til følget ved hendes begravelse. Hendes få møbler, og hvad hun ellers havde – bortset fra væven – skulle stables op i et bål, som skulle brændes af straks efter hendes død. Det skulle

John Møller fortæller, at Marie havde været kunstnerinde. Hun havde dyrket skuespillet, og havde endda været direktør for sit eget omrejsende teaterselskab. »Hun skal endda have forstået under almindeligt bifald at have opført større stykker, hvori der optrådte både kejsere, konger og generaler, som næsten skulle synes utroligt, hvis man ikke vidste, at hendes agerende var dukker«.

Det var altså et dukketeater, som hun rejste rundt med, og selskabet bestod kun af hende selv og hendes søn. I følge John Møller høstede de stort bifald, hvor de kom frem, og Mari` Vævers havde en ganske god fortjeneste.

På et tidspunkt blev Marie træt af rejselivet. Hun solgte sit teater og slog sig ned på sin lod på Vorbasse Sønderhede. Som dreng har John Møller muligvis set Mari` Vævers optræde på Vorbasse marked med sit teater, men han har under alle omstændigheder hørt om det.

John Møller lader skinne igennem, at Marie havde været ret velhavende, men at hun havde mistet alle sine penge. Han ved ikke, om det skete ved et for flot levned eller ved uheldige spekulationer. Derimod ved han, at hun derefter tjente til livets ophold ved at væve, først og fremmest strømpebånd, og ved at spå.

Spåkonen

Marie travede meget rundt i sognet. Hun tiggede ikke åbenlyst, i hvert fald ikke med munden, men måske nok med øjnene. Hvis venlige mennesker ville give hende et stykke flæsk, en pølse, eller andet godt, var hun for alle tilfældes skyld forberedt på det. Hun havde et særligt klæde, som var bundet op over skuldrene med to remme. I det kunne hun transportere uanede mængder af gode gaver. Ligeledes havde hun altid sin mælkekande med på sine ture. Den bar hun i en snor om halsen. Den var, som navnet siger, beregnet til mælk, men fik hun lidt smør eller nogle tællelys, kom de ned i mælken.

Folk i sognet tog som regel godt imod Mari` Vævers, for hun bragte altid nyheder med sig. Hun kom vidt omkring og kunne derfor fortælle nyt om stort og småt fra sognet. Hun var sognets omvandrende avis.

Hvor Mari` Vævers kom frem, tilbød hun at spå de mennesker, hun traf. Hun skulle naturligvis have sin gode betaling for det. Til gengæld var Marie ikke karrig med gode løfter. Til bofaste bønderfolk, som blev spået af Marie, lå der både penge, ære og berømmelse og ventede i fremtiden. Når hun skulle forudsi-

ge, hvilken skæbne unge mennesker ville få, så var det især kærligheden, det drejede sig om. De stod næsten altid lige foran at møde den helt store kærlighed og lykke. Så burde alt jo være godt, men sagen var slet ikke så ligetil. I sit kaffegrums eller sine kort kunne Marie nemlig altid se både en lys og en mørk person, og så gjaldt det jo om at vælge den rette. Men Marie spåede dog, at den person, som spådommen drejede sig om, efter adskillige hårde trængsler ville blive forenet med den rigtige, den eneste ene.

Jo, Mari`Vævers var ikke fedtet med at love en gylden fremtid til alle, der var gode ved hende, men vejen til herligheden var som regel besværlig. En fast vending i hendes spådomme var: »Genvordighed er der ve`et!«

Selv om det måske nok kunne knibe med at få indfriet løfterne om gods og guld, så kom hendes spådomme ofte til at slå til på andre punkter. Marie kom vidt omkring, og hun forstod at bruge både sin øjne og ører. Desuden var hun klog på mennesker. Alt dette tilsammen satte hende i stand til ofte at ramme plet med en del af sine spådomme.

Hver nytårsnat tilbragte Mari` Vævers uden for sin hytte. Der sad hun og studerede stjernerne og himmelhvælvingen. Det var en kold fornøjelse, men det var nødvendigt, for netop i den nat kunne hun tage varsler om, hvilke voldsomme begivenheder, der ville finde sted i det kommende år, om der ville udbrude krig, komme pest eller andre ulykker. Dem kunne Mari` Vævers nemlig også forudse, men hun gik aldrig mere end ét år ud i fremtiden.

Hun vidste imidlertid godt, hvad bønderne på Vorbasse-egnen var mest interesseret i at få at vide, nemlig om det ville blive et godt år med gode og rigelige afgrøder, eller om der ville komme misvækst. Som regel kunne hun berolige dem med, at det ville »bliw en gued bogeto-

er« (et godt boghvedear)! Når boghveden ville lykkes, ville de andre afgrøder vel også.

Som betaling for sine spådomme fik Marie et par skilling. Dem spyttede hun på og stak i lommen. Derefter beregnede hun på stedet, hvor meget kaffe eller snustobak hun nu kunne købe. Disse stimulanser – og brændevin i form af kaffepunche – holdt hun meget af.

Hus og hjem

Hun holdt også meget af sit hjem, selv om det var småt. Hytten havde kun et rum, som var nogle få kvadratmeter stort.

John Møller besøgte hende engang. I samme øjeblik han åbnede døren, blev han mødt af et voldsomt spektakel og af forvildede høns, der baskede om ørerne på ham. Marie ville have både sin kat og sine høns inde hos sig. Sidst på eftermiddagen satte hun en stang med tværpinde op imod døren. Når dagslyset begyndte at svinde, gik hønsene til ro på pindene og tilbragte natten der. Kom der en gæst og åbnede døren, væltede stangen, og hønsene blev brat revet ud af deres søde søvn og baskede ud i rummet under stor alarm. På den måde var Mari` Vævers sikker på, at der ikke trængte ubudne gæster ind til hende, uden at hun opdagede det.

I en periode nogle få år før Mari` Vævers døde, kneb det for hende at klare sig selv, og fattigvæsenet måtte derfor sørge for, at hun fik de fornødenheder, som var nødvendige for at hun kunne opretholde livet: mad, tøj, brændsel o.s.v. I længden blev det for besværligt og for dyrt at give hende den form for hjælp. Det var billigere for kommunen at flytte hende nærmere til byen og tinge hende ind hos en familie, som så fik til opgave at tage sig af hende.

Den ordning var Marie stærkt utilfreds med, og hun gik derfor op til præsten og bad om at måtte blive flyttet hjem igen. Da præsten imid-

lertid mente, at det var bedst, at hun blev, hvor hun var, blev Marie gal i hovedet, og sagde: »Så flytter a sjel!«

Som sagt så gjort. Hun bandt den ene ende af et lagen om livet. I den anden ende bandt hun sin stol og slæbte den hjem til hytten. Senere kom resten af hendes habengut hjem på samme måde. Katten kunne vel gå selv, men hønsene puttede hun i sit opkildede forklæde og bar dem hjem.

Efter den kraftpræstation lod sognerådet hende blive i hytten. Det var Mari` Vævers meget glad for, og efter den tid fremhævede hun altid, at »æ sown er så gue ve mæ.«

Det meste af det foregående er skrevet på baggrund af mundtlige overleveringer og John Møllers lille avisomtale af Mari` Vævers.

John Møller

John Møller blev født på Vejgård lidt øst for Vorbasse i 1847. Hans far, Wulff Christoffer Müller Johnsen, var en af de kendte bønder i sognet. Han var medlem af sognerådet i mange år, og han høstede stor hæder ved sine handlinger som sognefoged i krigsåret 1864. John Møllers oldefar havde været præst i Vorbasse fra 1795 til 1802. Han er i øvrigt den eneste præst før vor egen tid, der har efterkommere i sognet.

John Møller var en flittig lokalhistoriker, der har skrevet en lang række artikler med emner fra Vorbasse-egnen eller Sydfyn, hvor han kom til at virke som præst. Hans største værk er Historiske Efterretninger fra Slaugs Herred, som han udgav i 1914, og som gennem mange år har været en kær bog for alle, der vil vide noget om Slaugs herreds historie.

John Møller vidste særdeles godt, at man skal studere alle de kilder, man kan opdrive, inden man sætter pennen til papiret, og at man skal vurdere sine kilder kritisk. Det plejede han

da også at gøre, men når det drejer sig om artiklen om Mari` Vævers, er den undtagelsen, der bekræfter reglen.

Den artikel har John Møller skrevet udelukkende på grundlag af, hvad han har hørt og hvad han har kunnet huske.

Havde han undersøgt sagen til bunds ville han have fundet ud af, at Marie og hendes bror aldeles ikke var ud af kunstnerslægt, og at Marie aldrig havde været blot nogenlunde velhavende. Hun havde hverken bortødslet en formue ved en for flot levemåde eller ved uheldige spekulationer. Hun havde nemlig aldrig haft en formue.

Familien

Maries historie er på sin vis både trist og såre banal. Hun blev født i 1790 i Slaug i Vorbasse sogn. Hendes far hed Niels Jensen, og i folketællingen fra 1787 står han opført som husmand og væver. Endvidere står der om ham: »Lever i beklagelig tilstand.« Der har ikke været tale om velstand i det hjem. Niels Jensen har dog klareret sig gennem tilværelsen uden at komme på fattigvæsenet. Han døde i 1826.

Marie, hendes bror, spillemanden, og yderligere en søster voksede op i et hjem, der var præget af smalhans, og det var som om fattigdommen klæbede til dem, i hvert fald til Marie og spillemanden. Folketællingerne afslører, at de begge bliver fattiglemmer ret tidligt i deres voksenliv.

I 1814 blev Marie gift med ungarl Jens Hansen fra Glibstrup i Andst sogn. De fik et lille husmandssted på Vorbasse Sønderhede. I hvert fald står Jens Hansen Glibstrup opført som husmand i kirkebogen, da hans førstefødte, Mette, blev født i 1816.

Allerede da det næste barn, Niels, blev født i 1817, står faderen anført som forhen husmand, og i folketællingen fra 1834 står han opført

som almisselem. Han er sandsynligvis blevet syg, har måttet gå fra husmandsstedet, men har taget en stump jord fra, hvor han og Marie har bygget sig det lille hus, som skulle blive Mariens hjem gennem mange år derefter.

Jens Hansen Glibstrup har ikke kunnet forsørge sin familie og har derfor været nødt til at gå den tunge gang til sogneforstanderskabet for at bede om fattighjælp. Jens Hansen Glibstrup døde i 1836, 58 år gammel.

De to børn, der er nævnt, døde som små, mens nummer tre, Hans, der blev født i 1822, var mere livskraftig.

Marie blev således ikke sparet for sorg og ulykker. Hun mistede to børn, blev enke allerede som 46-årig, og da hun og manden havde modtaget fattighjælp, var hun som fattiglem dumpet ned på det laveste trin på den sociale rangstige og havde måttet afgive både sin personlige frihed og andre rettigheder, som andre mennesker havde. Men ulykkerne kuede hende ikke. Hun bevarede sin værdighed som menneske, og hun forstod at udnytte sin gode forstand og den kreativitet, som naturen havde udstyret hende med. Det var den, der kom til

udtryk i hendes virksomhed både som teaterdirektør og som spåkone.

At Marie var godt begavet og ikke lod sig kue, kan man læse ud af de skærmydsler, som hun havde med sogneforstanderskabet og senere sognerådet, og som er beskrevet i deres protokol. Hun satte sig op imod både præsten og sognerådet, da hun var blevet flyttet fra sin hytte, og hun ville ikke finde sig i, at sogneforstanderskabet tog hendes søn fra hende for at anbringe ham hos fremmede.

Forstanderskabet ville naturligvis gerne forebygge, at Hans skulle komme til at ligge sognet til byrde ligesom forældrene. Det bedste værn imod det var at sørge for, at han fik en uddannelse, og det lavede derfor aftale med en skrædder om at tage drengen i lære.

Selv om tanken var fornuftig nok, kom Hans dog aldrig i skrædderlære, for Marie ville ikke af med ham. Hun kunne heller ikke undvære ham, for han skulle hjælpe hende i teatervirksomheden.

I 1842 måtte Mari` Vævers slås for sin dreng igen. Hvad sagen præcist drejede sig om, vides desværre ikke. I sogneforstanderskabets proto-

kol står der bare, at Mari` Vævers har sendt en klage til amtmanden vedrørende sin søn. Det har muligvis drejet sig om, at Hans er blevet alvorligt syg, og at forstanderskabet ikke har bevilget ham den behandling, som Marie mente, han kunne tilkomme.

I hvert fald har sognerådet fået armen vredet om og sendt Hans på sygehuset. Det fremgår af følgende brev af 14. februar 1842 fra sogneforstanderskabet til amtmanden.

»I anledning af Deres højvelbårenheds højgunstige af 12 november forrige år til den daværende fattigkommission for Vorbasse og Hejnsvig sogne angående drengen Hans Jensen Glibstrups indlæggelse på Kolding sygehus i 2 måneder under kur af distriktslægen på bemeldte fattigvæsens bekostning skulle jeg herved efter forstanderskabets andre medlemmers anmodning underdanigst gøre til Deres højvelbårenhed melding om, at der ikke til dato er tilsendt forstanderskabet nogen meddelelse om, hvorvidt forannævnte syge kan anses for at have vundet noget ved kuren i sygehuset, eller om hvad de hidtil påløbne omkostninger måtte være stegne til, ej heller om der måtte være noget rimeligt håb om et godt udbytte af kuren.

Derfor skulle jeg underdanigst anmode Deres højvelbårenhed om højgunstigst at tilstå kommunens fattigkasse, der har yderst ringe ressourcer, men store og byrdefulde udgifter, en understøttelse af fattigkassen til at udrede bekostningerne med den omtalte patients kur, hvilke upåtvivligen skulle langt overstige herværende kommunes evner.«

Brevet er skrevet af H. N. Langballe, der både var sognepræst og medlem af sogneforstanderskabet, og man må indrømme ham, at han mestrer kancellistilen. Hans sætningskonstruktion er så snørklet, at det er svært at finde hoved og hale på teksten.

Kuren på sygehuset i Kolding må have hjulpet, for Hans kom sig og kunne således fortsat hjælpe sin mor med teaterselskabet.

Det forekommer meget uretfærdigt, at Mari` Vævers blev behandlet som fattiglem i størstedelen af sit liv, for bortset fra den hjælp, hun havde fået før sin mands død, havde hun ikke ligget sognet til byrde. Men den hjælp, som hun havde fået for år tilbage, kom til at belaste hende de følgende mange år, hvor hun ingen hjælp fik. Efter mandens død har Marie tilsyneladende selv skaffet føden til sig og Hans, i hvert fald indtil hendes allersidste år. I forstanderskabets og senere sognerådets protokol er der omhyggeligt noteret op, hvem der har fået fattighjælp og hvor meget, men man leder forgæves efter Maries navn.

Selv da hun var højt oppe i årene, og det var begyndt at knibe for hende, klarede hun selv ærterne. Forstanderskabets protokol oplyser, at i »1863 fremstod Søren Nielsen og Ane Marie Nielsdatter med begæring om at få godkendt en akkord, som de havde indgået.« Den gik ud på, at Søren Nielsen, som var én af hendes naboer, skulle overtage Maries jordlod som fæste mod til gengæld at forsyne hende med rug, smør og andre fornødenheder. Aftalen var stillet op næsten som en aftægtskontrakt. Forstanderskabet har sikkert gnedet sig i hænderne over den aftale, for den var jo næsten en garanti for, at Mari` Vævers ikke ville komme til at belaste kommunekassen, så længe aftalen løb. For en ordens skyld noterede sognerådsformanden dog i protokollen: »Huset er sognets ejendom efter hendes død.« På det tidspunkt var Mari` Vævers 73 år.

Først nogle år senere, da Mari` Vævers forstod i tiltagende grad blev formørket af alderdomssvækkelse, måtte sognet træde til med hjælp.

Da Marie var død, gjorde kommunen sin ret

til huset og den tilhørende jord gældende. Det blev solgt på auktion, og det indbragte siger og skriver 10 kr. til kommunekassen, og det har sikkert heller ikke været mere værd.

Indtil for ca. 30 år siden kunne man endnu se nogle forkrøblede træer, som var rester af Mari` Vævers have. Man kunne ligeledes se resterne af det lerstampede gulv i hendes stue. I dag er det for længst dækket af plogen.

Mari` Vævers må have været en usædvanlig kone. Ellers ville historierne om hende vel heller ikke have levet næsten 100 år efter hendes død. Selv om hun ikke var af kunstnerslægt, har hun alligevel været noget af en kunstner. Hun har ganske givet været en dygtig skuespiller, og hun har med stort talent forstået at iscenesætte sig selv og føre sig frem på en måde, der har skabt et skær af mystik, eventyr og romantik omkring hende. Det er det, der har gjort indtryk på John Møller, og det er den side af hende, som han har husket og beskæftiget sig

med i sin artikel, og så ladet hånt om andet kil-demateriale.

I øvrigt er John Møller ikke den eneste, der har syntes, at Mari` Vævers var en enestående og lidt eksotisk person. Alle de historier, der er blevet fortalt om hende, handler ikke om fattiglemmet Ane Marie Nielsdatter, men om den fine skuespillerinde og den dygtige spåkone, der havde trukket sig tilbage fra verdens larm og strid til den ensomme hytte ude på heden.

Marie blev en myte, der levede længe. At hun har magtet selv at skabe den og samtidig stå kampen igennem for det daglige brød, gør kun hendes fortjeneste større. Vi kan med fuld ret sige: »Godt klaret, Marie!«

Sven Ernebjerg Tygesen. Født 1932. Stadionvej 4a, 6623 Vorbasse. Fhv. skoledirektør. Har tidligere skrevet artikler i Fra Ribe Amt